

Polityka w dziedzinie edukacji i kształcenia zawodowego

Politics in the field of the education and professional educating

Międzynarodowe akty prawne ustanawiają prawo do nauki, jako jedno z podstawowych praw podmiotowych człowieka i obywatela. Korzystanie z tego prawa powinno być zapewnione, wolne od dyskryminacji i powinno umożliwiać wszystkim efektywny udział w wolnym społeczeństwie. Istotnymi aspektami realizacji prawa do nauki powinny być: równa dostępność, jednakowy poziom i jakość nauczania. Prawo do nauki powinno służyć pełnemu rozwojowi osobowości ludzkiej, w tym w jak najpełniejszym zakresie rozwojowi talentów i zdolności umysłowych i fizycznych, w szczególności dla przygotowania jednostki i dla jej samopreparowania się do pełnienia roli zawodowej, zawodu, funkcji. Dla osiągnięcia takiego celu konieczne jest takie ukształtowanie systemu edukacyjnego, jak również systemu rynku pracy, aby osiągnięcie zdolności do pełnienia roli zawodowej (zawodu, funkcji) mogło być realizowane w każdym okresie życia jednostki.

Rozwój dostępności do oświaty oraz przyczynianie się do osiągnięcia wysokiej jakości edukacji i kształcenia zawodowego a także rozkwitu kultur państw członkowskich stały się zadaniami Unii Europejskiej. Edukacja, i jej jakość, została uznana za kluczową kwestię dla harmonijnego rozwoju społeczno-gospodarczego społeczeństw i państw, dla zapewnienia, aby gospodarka Unii Europejskiej stała się najbardziej konkurencyjną i dynamiczną gospodarką w świecie - gospodarką opartą na wiedzy, a społeczeństwo stało się społeczeństwem wiedzy. Za zasadnicze cele rozwoju systemów edukacyjnych państw członkowskich uznano osiągnięcie najwyższego poziomu edukacji tak, aby mogła ona stanowić wzór dla całego świata pod względem jakości i użyteczności społecznej, zapewnienie kompatybilności systemów edukacyjnych, umożliwiającej obywatelom swobodny wybór miejsc kształcenia, a następnie pracy. Celom tym mają służyć: standaryzacja i unifikacja nauczania o wysokiej jakości, porównywalność kompetencji zawodowych, możliwość rozwijania kompetencji zawodowych przez całe życie. Cele te mogą być realizowane dzięki unijnym strategiom, programom i środkom, w szczególności dzięki środkom Europejskiego Funduszu Społecznego.

Polski system edukacyjny gwarantuje realizowanie prawa do nauki według zasad określanych na podstawie przepisów prawa, co ma zapewniać jednakową dostępność, jednakowy poziom i jednakową jakość. Kształcenie może być realizowane w rozwiniętym systemie szkolnym, odpowiadającym standardom Unii Europejskiej oraz w jednostkach organizacyjnych, oferujących pozaszkolne formy kształcenia ustawicznego. Jakość w edukacji polskiej powinna być zapewniana poprzez przejrzystość, porównywalność i kompatybilność procedur nauczania, programów nauczania, kwalifikacji osób nauczających oraz uznawalność kompetencji w kontekście ponadkrajowego obszaru wiedzy. Prowadzi to do wniosku, iż badanie, stwierdzanie i dokumentowanie jakości w dziedzinie edukacji powinno być realizowane w czterech obszarach działalności edukacyjnej: system zarządzania jednostką edukacyjną, programy nauczania, personel edukacyjny (nauczający), jakość uzyskiwanych w systemie kompetencji osobistych i zawodowych. System oceny jakości nauczania w Polsce został oparty na dwóch filarach. Pierwszym z nich jest standard jakości nauczania określony przepisami prawa, który ma zastosowanie przede wszystkim w systemie szkolnym. Drugim z nich jest standard jakości

nauczania określanej Polską Normą lub wzorcami środowiskowymi, a który ma zastosowanie przede wszystkim w systemie pozaszkolnym. W moim przekonaniu, wysoka jakość nauczania może zostać zapewniona przez komplementarne stosowanie obu filarów oceny jakości we wszystkich jednostkach systemu edukacji.

Prawo do nauki w standardach międzynarodowych

Edukacja, pojmowana jest jako wychowanie, głównie pod względem umysłowym; a także jako wykształcenie, nauka, realizowana jest poprzez oświatę, tj. proces upowszechniania wykształcenia i kultury w społeczeństwie, nauczania i wychowywania. Oświata w Rzeczypospolitej Polskiej stanowi wspólne dobro całego społeczeństwa; kieruje się zasadami zawartymi w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także wskazaniemi zawartymi w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Konwencji o Prawach Dziecka¹. Obejmuje działania nakierowane na przekazywanie pewnego zasobu wiedzy, umiejętności, wiadomości w jakiejś dziedzinie, na rozwijaniu (zwykle cech charakteru, przymiotów osobistych itp.); doskonaleniu, wdrażaniu do czegoś, przyzwyczajaniu, przyuczaniu.

W art. 10 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, przyjętej 10 grudnia 1948 r. przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych stwierdzono, że każdy człowiek ma prawo do nauki, której celem jest pełny rozwój osobowości ludzkiej i ugruntowanie poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności. Prawo to zostało rozwinięte w art. 13 Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych otwartym do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. nr 38 poz. 169), poprzez wskazanie, że nauka powinna umożliwiać wszystkim efektywny udział w wolnym społeczeństwie, rozwijając zrozumienie, tolerancję i przyjaźń między wszystkimi narodami i wszystkimi grupami rasowymi, etnicznymi lub religijnymi, jak również popierać działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych na rzecz utrzymania pokoju. Dla realizacji tego prawa przyjęto m.in. zasadę powszechnej dostępności nauczania, a w zakresie nauczania podstawowego – także zasady obowiązkowości i bezpłatności nauczania. Prawo do nauki i zasady jego realizacji znalazły potwierdzenie w art. 28 przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 20 listopada 1989 r. Konwencji o prawach dziecka (Dz. U. z 1991 r. nr 120 poz. 526, z późn. zm.). Prawo do rozwoju poprzez nauczanie oparte na zasadach równej i nieskrępowanej dostępności, oraz oparte na zasadzie jednakowego traktowania w dziedzinie oświaty zostało rozwinięte w Konwencji w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty, sporządzonej w Paryżu dnia 15 grudnia 1960 r. (Dz. U. z 1964 r. nr 40 poz. 268), w której uznano, że obok dostępności do oświaty, istotnym elementem prawa do nauki jest także poziom i jakość nauczania, jak również warunki, w jakich ono się odbywa. Strony tej konwencji zobowiązały się także do zapewnienia we wszystkich państwowych zakładach nauczania jednakowego stopnia taki sam poziom nauczania i jednakowe warunki dotyczące jakości nauczania. Kwestia dostępności do oświaty, w tym w szczególności do poradnictwa i szkolnictwa zawodowego została uregulowana także w Europejskiej karcie społecznej,

¹ Preambuła ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, tj. Dz. U. z 1996 r., nr 67 poz. 329, z późn. zm.

sporządzonej w Turynie dnia 18 października 1961 r. (Dz. U. z 1999 r. nr 8 poz. 67). Prawo do nauki zostało także potwierdzone w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej (2007/C 303/01 - Dz. U. UE C303/1, 14.12.2007)², która w art. 14 gwarantuje każdemu prawo do nauki i dostępu do kształcenia zawodowego i ustawicznego, zapewniając jednocześnie bezpłatność nauki obowiązkowej³. Karta przyznaje również wolność tworzenia placówek edukacyjnych z właściwym poszanowaniem zasad demokratycznych i prawo rodziców do zapewnienia wychowania i nauczania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem religijnymi, filozoficznymi i pedagogicznymi.

W międzynarodowych aktach prawnych prawo do nauki zostało uzupełnione zestawem praw pokrewnych, wśród których wymienić należy przede wszystkim prawo do dostępu do szkolenia zawodowego i ustawicznego, prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania, prawo do wolności opinii i wyrażania jej, oraz prawo do uzyskania możliwości utrzymania się poprzez pracę swobodnie wybraną lub przyjętą, na sprawiedliwych i korzystnych warunkach.

Prawo do nauki realizowane powinno być według zasady powszechnej, równej i nieskrępowanej dostępności nauczania, co oznacza, że państwa – strony aktów międzynarodowych powinny zapewnić w swoich państwowych systemach prawnych warunki realizacji tej zasady np. poprzez odpowiednio gęstą sieć jednostek oferujących nauczanie, jak również poprzez zapewnianie dostępu ucznia do jednostki nauczającej lub dostępu osoby nauczającej do ucznia. Inną, niezwykle ważną zasadą realizacji prawa do nauki jest zasada jednakowego (równego) traktowania w dziedzinie oświaty, zapewniana poprzez zakaz dyskryminacji. Dyskryminowanie może być dokonywane poprzez wszelkie wyróżnianie, wykluczanie, ograniczanie czy uprzywilejowanie ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, wyznanie, przekonania polityczne lub jakiegokolwiek inne, narodowość lub pochodzenie społeczne, sytuację materialną lub urodzenie, jeżeli ma na celu albo skutkuje przekreśleniem lub naruszeniem zasady jednakowego traktowania w dziedzinie oświaty. Dyskryminowanie może następować w szczególności przez:

- zamknięcie dostępu jakiegokolwiek jednostce lub grupie osób do oświaty jakiegokolwiek stopnia lub typu,
- ograniczenie dla jakiegokolwiek osoby lub grupy osób oświaty do niższego jej stopnia,
- utworzenie lub utrzymywanie oddzielnych systemów oświatowych lub zakładów nauczania dla jakichkolwiek osób lub grup osób poza przypadkami przewidzianymi w międzynarodowych aktach prawnych,
- stawianie jakiegokolwiek osoby lub grupy osób w sytuacji nie dającej się pogodzić z godnością człowieka.

Elementem istotnym, z punktu widzenia równego traktowania w dostępie do edukacji może być kwestia odległości od szkoły czy placówki edukacyjnej, kwestia odpłatności i wysokości opłaty za naukę, ale także koszty związane z nauką, jak np. koszty utrzymania lub dojazdu, koszty podręczników i pomocy naukowych. Znaczenie

---

² Zgodnie z art. 6 wersji skonsolidowanej Traktatu o Unii Europejskiej (Dz. U. UE c115/13, 09.05.2008), Karta praw podstawowych Unii Europejskiej ma taką samą moc prawną jak Traktaty.

³ Warunku dotyczące nauki obowiązkowej określa prawodawstwo krajowe.

może mieć również kwestia ukształtowania programu nauczania tak, aby wszyscy lub tylko niektórzy mogli przyswajać określoną wiedzę w określonym stopniu i zakresie, a jeśli niektórzy – to według jakiego kryterium kwalifikowani. Ważnym aspektem równego traktowania w dostępie do edukacji jest także realizowanie nauki w budynkach i pomieszczeniach, gdzie dostęp będzie zapewniony dla każdego, a nie tylko dla niektórych np. sprawnych fizycznie. Zatem kwestia dostosowania warunków technicznych do potrzeb uczestników procesów edukacyjnych stanowi kryterium oceny stosowania praktyk dyskryminacyjnych.

Do podstawowych zasad realizacji prawa do nauki należy także zasada obowiązkowości i bezpłatności nauczania w zakresie nauczania podstawowego, a także dostępności i rozwoju nauczania elementarnego, w szczególności dla osób, które nie otrzymały lub nie ukończyły pełnego wykształcenia podstawowego, jak również zasada dostępności, rozwoju i dążenia do bezpłatności nauczania średniego. Rozwój obejmować powinien także szkolnictwo wyższe, gdzie dostępność dla wszystkich powinna być zapewniona na zasadzie równości w zależności od zalet osobistych (zdolności) oraz poprzez ustanowienie systemu stypendialnego i stałe poprawianie warunków nauczania. Za ważne w zakresie realizacji prawa do nauki uznano także zapewnianie we wszystkich państwowych zakładach nauczania jednakowego poziomu i jakości nauczania oraz jednakowych warunków, w jakich ono się odbywa, jak również przyczynianie się do osiągnięcia wysokiej jakości edukacji i kształcenia zawodowego oraz dostępność do informacji oraz poradnictwa szkolnego i zawodowego czy do osiągnięć naukowych i ich zastosowań. Prawo do nauki ma być realizowane poprzez zapewnienie regularnego uczęszczania do szkół oraz zmniejszenia wskaźnika porzucania nauki (przestrzeganie obowiązku szkolnego). Istotną kwestią dla realizacji prawa do nauki jest zapewnianie bez dyskryminacji przygotowania do zawodu nauczycielskiego, a także wolność osób i instytucji do tworzenia i prowadzenia zakładów oświatowych, z zastrzeżeniem, że będą przestrzegane zasady prawa międzynarodowego w dziedzinie oświaty oraz, że nauka będzie odpowiadać minimalnym wymaganiom, które mogą być ustalone przez państwo.

Nauczanie powinno być realizowane w celu pełnego rozwoju osobowości ludzkiej, w tym w jak najpełniejszym zakresie rozwoju talentów i zdolności umysłowych i fizycznych, w szczególności dla przygotowania jednostki i dla jej samopreparowania się do pełnienia roli zawodowej, zawodu, funkcji. Dla osiągnięcia takiego celu konieczne jest także ukształtowanie systemu edukacyjnego, jak również systemu rynku pracy, aby osiągnięcie zdolności do pełnienia roli zawodowej (zawodu, funkcji) mogło być realizowane w każdym okresie życia jednostki. Istotnym celem nauczania pozostaje ugruntowanie poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności, krzewienie zrozumienia, tolerancji i przyjaźni między wszystkimi narodami, grupami rasowymi lub religijnymi a także popieranie działalności ONZ zmierzającej do utrzymania pokoju. W tym aspekcie pozostaje również kształtowanie akceptacji dla odmienności grup społecznych, a nawet jednostek, co w okresie życia zawodowego poparte jest zakazami dyskryminacji w stosunkach pracy i innych stosunkach, na podstawie których praca może być wykonywana. Celem nauczania ma pozostawać także rozwijanie poszanowania środowiska naturalnego.

Polityka Unii Europejskiej w dziedzinie edukacji

Rozwój dostępności do oświaty oraz przyczynianie się do osiągnięcia wysokiej jakości edukacji i kształcenia zawodowego a także rozkwitu kultur państw członkowskich stały się zadaniami Unii Europejskiej (a wcześniej Wspólnot Europejskich), przyjmowanymi w traktatach wspólnotowych, a aktualnie wyrażonymi w Traktacie o Unii Europejskiej⁴ oraz w Traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej⁵. Unia dzieli kompetencje z państwami członkowskimi – na zasadach określonych w traktatach, m.in. w zakresie spójności społecznej i polityki społecznej, a także przestrzeni wolności. Unia może też podejmować inicjatywy w celu zapewnienia koordynacji polityk społecznych państw członkowskich. Traktaty przyznają Unii kompetencje do prowadzenia działań mających na celu wspieranie, koordynowanie lub uzupełnianie działań państw członkowskich. Do dziedzin takich działań o wymiarze europejskim należą m.in. edukacja, kształcenie zawodowe, młodzież i sport. Przy określaniu i realizacji swoich polityk i działań Unia ma obowiązek brać pod uwagę wymogi związane ze wspieraniem wysokiego poziomu zatrudnienia, zapewnianiem odpowiedniej ochrony socjalnej, zwalczaniem wykluczenia społecznego, a także z wysokim poziomem kształcenia, szkolenia oraz ochrony zdrowia ludzkiego.

Unia przyczynia się do rozwoju edukacji o wysokiej jakości, poprzez zachęcanie do współpracy między państwami członkowskimi oraz, jeśli jest to niezbędne, poprzez wspieranie i uzupełnianie ich działalności. Przy czym, Unia ma obowiązek w pełni szanować odpowiedzialność państw członkowskich za treść nauczania i organizację systemów edukacyjnych, jak również ich różnorodność kulturową i językową. Działania Unii zmierzają do:

- rozwoju wymiaru europejskiego w edukacji, zwłaszcza przez nauczanie i upowszechnianie języków państw członkowskich,
- sprzyjania mobilności studentów i nauczycieli, między innymi poprzez zachęcanie do akademickiego uznawania dyplomów i okresów studiów,
- promowania współpracy między instytucjami edukacyjnymi,
- rozwoju wymiany informacji i doświadczeń w kwestiach wspólnych dla systemów edukacyjnych państw członkowskich,
- sprzyjania rozwojowi wymiany młodzieży i wymiany instruktorów społeczno-oświatowych, a także zachęcania młodzieży do uczestnictwa w demokratycznym życiu Europy,
- popierania rozwoju kształcenia na odległość,
- rozwoju europejskiego wymiaru sportu, przez popieranie uczciwości i dostępności we współzawodnictwie sportowym oraz współpracy między podmiotami odpowiedzialnymi za sport, jak również przez ochronę integralności fizycznej i psychicznej sportowców, w szczególności tych najmłodszych.

Unia urzeczywistnia politykę kształcenia zawodowego, która wspiera i uzupełnia działania państw członkowskich. Przy czym, Unia ma obowiązek w pełni szanować odpowiedzialność państw członkowskich za treść i organizację kształcenia zawodowego. Działanie Unii w tym obszarze zmierza do:

⁴ Wersja skonsolidowana Traktatu o Unii Europejskiej, Dz. U. UE C115/13, 09.05.2008

⁵ Wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. U. UE, C115/47, 09.05.2008)

- ułatwienia przystosowania się do zmian w przemyśle, zwłaszcza przez kształcenie zawodowe i przekwalifikowanie,
- poprawy kształcenia zawodowego wstępnego i ustawicznego w celu ułatwienia integracji zawodowej i reintegracji z rynkiem pracy,
- ułatwienia dostępu do kształcenia zawodowego i sprzyjania mobilności instruktorów i kształcących się, a zwłaszcza młodzieży,
- pobudzania współpracy w dziedzinie kształcenia między instytucjami edukacyjnymi lub kształcenia zawodowego a przedsiębiorstwami,
- rozwoju wymiany informacji i doświadczeń w kwestiach wspólnych dla systemów kształcenia państw członkowskich.

Pośród unijnych narzędzi służących realizacji działań w obszarze szeroko pojętej edukacji można wymienić: harmonizację przepisów krajowych państw członkowskich, środki podejmowane przez Parlament Europejski lub Radę Europejską, a także współpracę z innymi podmiotami, w tym w szczególności z Radą Europy. Szczególne miejsce wśród tych środków mają strategia gospodarki opartej na wiedzy i społeczeństwa wiedzy⁶, Europejski Fundusz Społeczny⁷, a także działania zalecające zapewnianie wysokiej jakości nauczania.

Edukacja, i jej jakość, została uznana za kluczową kwestię dla harmonijnego rozwoju społeczno-gospodarczego społeczeństw i państw. To podejście do edukacji znalazło swoje potwierdzenie w dokumentach Unii Europejskiej z lat 2000 – 2002, w szczególności w Strategii Lizbońskiej z 2000 roku⁸, jej nowelizacji z 2005 roku⁹. W dokumentach tych uznano, że celem strategicznym dla państw członkowskich i dla państw wstępujących do Unii jest dążenie do tego, aby gospodarka Unii Europejskiej stała się najbardziej konkurencyjną i dynamiczną gospodarką w świecie - gospodarką opartą na wiedzy, a społeczeństwo stało się społeczeństwem wiedzy. Uznano, iż edukacja jest jedną z najważniejszych dziedzin, która będzie miała decydujący wpływ na osiągnięcie tego celu strategicznego i określono cele rozwoju systemów edukacyjnych w krajach Unii Europejskiej oraz priorytety wspólnych działań prowadzonych na poziomie europejskim. Parlament Europejski wskazując edukację, jako fundament procesu lizbońskiego, zwrócił się do państw członkowskich w rezolucji 2004/22272(INI)¹⁰, o wdrożenie programu prac "Edukacja i szkolenia 2010", o zwiększenie mobilności studentów, stażystów, naukowców (i ich rodzin), a także o zapewnienie powszechnego i niedyskryminującego dostępu do edukacji i szkoleń.

Za zasadnicze cele rozwoju systemów edukacyjnych uznano osiągnięcie w Europie najwyższego poziomu edukacji tak, aby mogła ona stanowić wzór dla całego świata pod względem jakości i użyteczności społecznej, zapewnienie kompatybilności

⁶ Przyjęta na posiedzeniu Rady Europejskiej w Lizbonie w 2000 roku, określana mianem Strategii Lizbońskiej.

⁷ Art. 162 i następne, skonsolidowanej wersji o Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dz. U. UE C115/129, 09.05.2008.

⁸ Strategia lizbońska, Droga do sukcesu zjednoczonej Europy, opr. zbiorowe, Departament Analiz Społecznych i Ekonomicznych Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej, s.4.

⁹ Polska i Unia wobec wyzwań globalizacji, Biała księga 2006, Polskie Forum Strategii Lizbońskiej, red. J. Szomburg, Instytut Badań Nad Gospodarką Rynkową, Warszawa-Gdańsk 2006, s.23

¹⁰ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2005-0384+0+DOC+XML+V0//PL&language=PL> z dnia 2008.10.20.

systemów edukacyjnych, umożliwiającej obywatelom swobodny wybór miejsc kształcenia, a następnie pracy. Przyjęto uznawanie w Unii Europejskiej kwalifikacji szkolnych i zawodowych, wiedzy i umiejętności zdobytych w poszczególnych krajach Unii, a także zagwarantowanie Europejczykom - niezależnie od wieku - możliwości uczenia się przez całe życie (kształcenie ustawiczne).¹¹ Uznano, że realizacja tych celów jest możliwa dzięki poprawie jakości i efektywności systemów edukacji w Unii Europejskiej, dzięki ułatwieniu powszechnego dostępu do systemów edukacji oraz dzięki otwarciu systemów edukacji na środowisko i świat a także zwiększeniu wydatków na badania i rozwój. Wyrazem takich dążeń było przyjęcie decyzji Rady z dnia 16 lipca 1985 r. w sprawie porównywalności kwalifikacji wynikających z kształcenia zawodowego między Państwami Członkowskimi Wspólnoty Europejskiej (Dz. U. UE L199/56—59, 31.07.1985). W decyzji tej przyjęto, że zasadniczym celem zapewnienia porównywalności kwalifikacji zawodowych jest umożliwienie pracownikom lepszemu wykorzystaniu ich kwalifikacji, w szczególności do celów dostępu do odpowiedniego zatrudnienia w innym państwie członkowskim. To, z kolei, wymaga elementów opisów zawodów, uzgodnionych wzajemnie przez państwa członkowskie w imieniu pracowników, przyspieszonego wspólnego działania państw członkowskich i Komisji dla uchwalenia porównywalności kwalifikacji wynikających z kształcenia zawodowego we Wspólnocie oraz ulepszenia informacji na ten temat. Podstawy dla porównywalności kwalifikacji zawodowych wskazano w decyzji nr 2241/2004/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 grudnia 2004 r. w sprawie jednolitych ram wspólnotowych dla przejrzystości kwalifikacji i kompetencji (Europass) (Dz. U. UE L390/6—20, 31.12.2004), ustalającej, że dokumentowanie i prezentowanie kwalifikacji i kompetencji zawodowych przez obywateli Unii Europejskiej będzie realizowane poprzez port folio 5 dokumentów: Europass CV, Europass Mobilność, Europass Suplement do dyplomu, Europass Suplement do dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe oraz Europass Paszport językowy. Zapewnianie porównywalności kwalifikacji zawodowych było także przedmiotem zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (Dz. U. UE C 111/1—7, 06.05.2008). Istotnym jest także, iż zgodnie z konkluzjami Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich zgromadzonych w Radzie na temat roli rozwoju umiejętności i kompetencji w realizacji celów Strategii Lizbońskiej¹², umiejętności i kompetencje obejmują, w ramach Unii Europejskiej, cały zakres rezultatów wszelkich form kształcenia, także rezultaty wykształcenia formalnego, pozaformalnego i nieformalnego. Umiejętności i kompetencje przyczyniają się do samorealizacji, aktywnego obywatelstwa i spójności społecznej, oraz stanowią podstawę wzrostu gospodarczego. Mają też pozytywny wpływ na zdolność adaptacji, innowacyjność oraz rozwój przedsiębiorczości. Rozwojowi umiejętności i kompetencji, poświęcono także decyzję nr 1720/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 listopada 2006 r. ustanawiającą program działań

¹¹ Edukacja w Europie: różne systemy kształcenia i szkolenia - wspólne cele do roku 2010, Komisja Europejska Dyrektoriat Generalny ds. Edukacji i Kultury, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji ISBN 83-87716-22-7, Warszawa 2003, tłumaczenie Kolanowska E., z oryginału angielskiego: Education and training in Europe: diverse systems, shared goals for 2010, Luksemburg: Biuro Urzędowych Publikacji Wspólnot Europejskich, 2002., ISBN 92-894-3682-4.

¹² Dz. U. UE C 292, 24/11/2005 P. 0003 - 0004

w zakresie uczenia się przez całe życie (Dz. U. UE L327/45—68, 24.11.2006). W decyzji tej ustanowiono „program Uczenie się przez całe życie” (kształcenie ustawiczne), którego głównym celem jest przyczynianie się, poprzez uczenie się przez całe życie, do rozwoju Wspólnoty jako społeczeństwa opartego na wiedzy, charakteryzującego się trwałym rozwojem gospodarczym, licznymi i lepszymi miejscami pracy oraz większą spójnością społeczną przy jednoczesnym zapewnieniu należytej ochrony środowiska naturalnego dla przyszłych pokoleń. W szczególności program ten ma na celu sprzyjanie wymianie, współpracy i mobilności pomiędzy systemami edukacji i szkoleń w obrębie Wspólnoty, tak by stały się światowym wzorcem jakości. Wśród szczegółowych celów programu wymieniono:

- przyczynianie się do rozwoju uczenia się przez całe życie na wysokim poziomie, a także propagowanie osiągania jak najlepszych wyników, innowacji oraz europejskiego wymiaru systemów nauczania i praktyki w tej dziedzinie,
- wspieranie realizacji europejskiego obszaru uczenia się przez całe życie,
- wspieranie poprawy jakości, atrakcyjności i dostępności ofert w zakresie uczenia się przez całe życie w państwach członkowskich,
- wzmocnienie wkładu uczenia się przez całe życie w spójność społeczną, aktywne obywatelstwo, dialog międzykulturowy, równość kobiet i mężczyzn oraz samorealizację,
- pomoc we wspieraniu kreatywności, konkurencyjności, szans na zatrudnienie oraz rozwoju ducha przedsiębiorczości,
- przyczynianie się do zwiększonego uczestnictwa w uczeniu się przez całe życie osób w każdym wieku, w tym osób o szczególnych potrzebach edukacyjnych oraz grup defaworyzowanych, niezależnie od ich środowiska społeczno-gospodarczego,
- propagowanie nauki języków obcych i różnorodności językowej,
- wspieranie tworzenia innowacyjnych i opartych na TIK treści, usług, metodologii uczenia oraz praktyk w zakresie uczenia się przez całe życie,
- wzmocnianie roli uczenia się przez całe życie w tworzeniu poczucia obywatelstwa europejskiego opartego na zrozumieniu i poszanowaniu praw człowieka oraz zasad demokracji, a także zachęcaniu do tolerancji i szacunku dla innych narodów i kultur,
- wspieranie współpracy w zapewnianiu wysokiej jakości we wszystkich dziedzinach edukacji i szkoleń w Europie,
- zachęcanie do jak najlepszego wykorzystywania wyników, innowacyjnych produktów i procesów oraz do wymiany dobrych praktyk w dziedzinach objętych programem "Uczenie się przez całe życie" w celu poprawy jakości edukacji i szkoleń.

Przyjęto, że cele „programu Uczenie się przez całe życie” będą realizowane w ramach sektorowych programów operacyjnych oraz programów międzysektorowych, w szczególności: Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci, Grundvig, a także Jean Monnet.

Dla stworzenia wspólnych ram odniesienia, służących rozwojowi kształcenia ustawicznego, a przez to dla przekładania kwalifikacji i ich poziomów w różnych systemach kwalifikacji i ich poziomach, zarówno w kształceniu ogólnym i wyższym, jak i w kształceniu i szkoleniu zawodowym, przyjęto zalecenie Parlamentu Europejskiego

i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (Dz. U. UE C111/1—7, 06.05.2008). W dokumencie tym zalecono państwom członkowskim stosowanie europejskich ram kwalifikacji, jako narzędzia odniesienia w celu porównywania poziomów kwalifikacji w różnych systemach kwalifikacji. Ponadto zalecono wspieranie zarówno uczenia się przez całe życie, jak i równych szans w społeczeństwie opartym na wiedzy, a także dalszą integrację europejskiego rynku pracy, w poszanowaniu dla bogactwa różnorodności krajowych systemów edukacji. Przyjęto rok 2010, jako rok docelowy dla działań zapewniających porównywalność kwalifikacji, a rok 2012, jako docelowy dla wdrożenia systemu dokumentowania kwalifikacji lub kompetencji zawodowych według jednolitych standardów.

Kształcenie ustawiczne oraz wczesna edukacja, w szczególności z zakresu technologii teleinformatycznych (ICT), stały się także istotnym obszarem działań, do których wezwano państwa członkowskie w rezolucji Parlamentu Europejskiego w sprawie realizacji wspólnotowego programu lizbońskiego: badania naukowe i innowacje jako inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia: wspólna koncepcja (2006/2005(INI))¹³.

Kształcenie ustawiczne, w szczególności jako forma inwestowania w zasoby ludzkie przedsiębiorstw, stało się także przedmiotem rozporządzenia (WE) nr 1552/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 r. w sprawie statystyk dotyczących kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach (Dz. U. UEL255/1-5, 30.09.2005). W rozporządzeniu tym przyjęto podstawy dla tworzenia statystyk analizujących kształcenie ustawiczne w przedsiębiorstwach, w szczególności w następujących dziedzinach:

- polityka i strategie kształcenia w przedsiębiorstwach mające na celu rozwój umiejętności ich siły roboczej,
- zarządzanie, organizacja i formy ustawicznego kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach,
- rola partnerów społecznych w zapewnianiu ustawicznego kształcenia zawodowego we wszystkich jego aspektach w miejscu pracy,
- dostęp do ustawicznego kształcenia zawodowego, jego zasięg i treść, zwłaszcza w aspekcie działalności gospodarczej i rozmiaru przedsiębiorstwa,
- szczególne środki z zakresu ustawicznego kształcenia zawodowego stosowane przez przedsiębiorstwa w celu podniesienia kwalifikacji siły roboczej w dziedzinie technologii informacyjno-komunikacyjnych,
- szansa dostępu do ustawicznego kształcenia zawodowego i zdobywania nowych umiejętności dla pracowników małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) oraz szczególne potrzeby małych i średnich przedsiębiorstw związane z zapewnianiem kształcenia,
- wpływ podejmowanych środków publicznych w zakresie ustawicznego kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach,

---

¹³ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0301+0+DOC+XML+V0//PL&language=PL> z dnia 2008.10.20

- równość szans w dostępie do ustawicznego kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach dla wszystkich pracowników, z uwzględnieniem równości płci oraz poszczególnych grup wiekowych,
- szczególne środki w zakresie ustawicznego kształcenia zawodowego dla osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy,
- środki w zakresie ustawicznego kształcenia zawodowego odnoszące się do różnych rodzajów umowy o pracę,
- wydatki na ustawiczne kształcenie zawodowe: poziomy i źródła finansowania, zachęty do ustawicznego kształcenia zawodowego,
- procedury przedsiębiorstw w zakresie oceny i monitorowania ustawicznego kształcenia zawodowego.

Obok polityki inwestowania w zasoby ludzkie przedsiębiorstw czy kapitał ludzki państw członkowskich, przyjęto także politykę inwestowania w systemy edukacyjne. Polityka ta obejmuje przede wszystkim inwestowanie w kształcenie i utrzymanie kadry edukacyjnej, przy czym ten aspekt nakierowany jest głównie na osoby nauczające, ale także na kierowników i personel administracyjny placówek edukacyjnych oraz na personel zajmujący się dostosowaniem do indywidualnych potrzeb poradnictwem¹⁴. Inwestycje w osoby nauczające tj. w nauczycieli na początkowych i dalszych etapach kariery zawodowej oraz w osoby prowadzące szkolenia, zatrudnione w placówkach kształcenia początkowego i kształcenia dorosłych realizowane mogą być poprzez szkolenia w stosowaniu otwartych i elastycznych metod nauczania oraz kształcenia drogą elektroniczną, w wykorzystywaniu możliwości nowoczesnych technologii informacyjno – komunikacyjnych, ale także poprzez modernizację programów nauczania dla kształcenia i doskonalenia zawodowego oraz o dostępność multimedialnych programów edukacyjnych. Celem inwestycji w kierowników i personel administracyjny placówek edukacyjnych, ich organów założycielskich i organów nadzoru, jest wzmocnienie decentralizacji zadań związanych z zarządzaniem i programami nauczania. Inwestycje te mogą być realizowane poprzez szkolenie w zakresie zarządzania zasobami i efektywnego ich wykorzystywania, ale także poprzez ustanowienie systemu zapewniania jakości w edukacji, jak również poprzez przyjęcie przejrzystych standardów kwalifikacji, obejmujących kwalifikacje ogólne i zawodowe.

Podstawowym narzędziem służącym do finansowania procesów inwestycyjnych w obszarze edukacji stał się Europejski Fundusz Społeczny, stworzony w 1957 roku. Szczegółowe zasady gospodarki Europejskim Funduszem Społecznym (EFS) określa rozporządzenie (we) nr 1081/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1784/1999 (Dz. U. UE L.210/12, 31.07.2006). Uznano tam m.in., że EFS wspiera priorytety Wspólnoty w zakresie potrzeby wzmocnienia spójności społecznej, zwiększenia wydajności i konkurencyjności oraz promowania wzrostu gospodarczego i trwałego rozwoju. W ten sposób EFS uwzględnia odpowiednie priorytety i cele Wspólnoty w dziedzinach edukacji i szkolenia, zwiększania udziału osób nieaktywnych zawodowo w rynku pracy, zwalczania wykluczenia społecznego,

¹⁴ Skuteczne inwestowanie w edukację; imperatyw dla Europy, Komunikat Komisji Wspólnot Europejskich, Bruksela 2003, tłum. i publik. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2003

zwłaszcza grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, takich jak osoby niepełnosprawne, wspierania równości kobiet i mężczyzn oraz niedyskryminacji. W szczególności EFS może wspierać przedsięwzięcia służące kształceniu przez całe życie, inwestycjom w zasoby ludzkie przedsiębiorstw, lepszemu dostępowi do szkoleń, e-kształceniu, a także rozwijaniu umiejętności. Środki EFS mogą być także wykorzystywane do wzmocnienia kapitału ludzkiego, w szczególności poprzez wspieranie:

- opracowywania i wprowadzania reform systemów edukacji i szkoleń w celu rozwijania zdolności do zatrudnienia, lepszego dopasowania kształcenia ogólnego i zawodowego oraz szkoleń do potrzeb rynku pracy oraz stałego podnoszenia kwalifikacji personelu szkoleniowego w celu rozwijania innowacyjności i gospodarki opartej na wiedzy,

- realizacji reform systemów edukacji i szkoleń, zwłaszcza w celu zwiększania zdolności ludzi do reagowania na potrzeby społeczeństwa opartego na wiedzy i potrzebie kształcenia przez całe życie,

- większego uczestnictwa w edukacji i szkoleniu przez całe życie, w tym poprzez działania mające na celu osiągnięcie zmniejszenia liczby osób wypadających z systemu edukacji i zmniejszenia różnic w programach kształcenia dla obojga płci, oraz zwiększenie dostępu do edukacji i szkoleń na poziomie ogólnym, zawodowym i wyższym i poprawę ich jakości,

- rozwoju potencjału ludzkiego w dziedzinie badań i innowacji, przede wszystkim poprzez studia podyplomowe i szkolenia pracowników naukowych,

- tworzenia sieci obejmujących instytucje szkolnictwa wyższego, centra badawczo-technologiczne oraz przedsiębiorstwa.

Państwa członkowskie mają obowiązek zapewniać spójność działań wspieranych z EFS z działaniami podejmowanymi w celu realizacji Europejskiej Strategii Zatrudnienia. W szczególności mają one zapewniać wspieranie realizacji Europejskiej Strategii Zatrudnienia poprzez strategię określoną w narodowych strategicznych ramach odniesienia i przez działania określone w programach operacyjnych, w ramach krajowych programów reform i krajowych planów działania na rzecz integracji społecznej.

Jakość nauczania jest przedmiotem zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lutego 2001 r. w sprawie współpracy europejskiej przy ocenie jakości edukacji szkolnej (2001/166/WE) Dz. U. UE.L.01.60.51, 01.03.2001. W dokumencie tym organy Unii zaleciły państwom członkowskim, aby w zakresie swoich warunków ekonomicznych, społecznych i kulturowych, należycie uwzględniając europejski wymiar, wspierały poprawę jakości oceny edukacji szkolnej. Działania takie powinny obejmować przede wszystkim ustanawianie przejrzystych systemów oceny jakości oraz systemów samooceny, jak również wspieranie szkoleń w zakresie zarządzania i korzystania z instrumentów samooceny oraz rozwijanie współpracy między wszystkimi władzami zaangażowanymi w ocenę jakości edukacji szkolnej i wspieranie ich europejskich powiązań. Zalecono także, aby Komisja Europejska ułatwiała te działania poprzez programy wspólnotowe, wykorzystywanie środków tych programów oraz tworzenie baz danych.

Parlament Europejski i Rada przejęły także zalecenie z dnia 15 lutego 2006 r. w sprawie dalszej europejskiej współpracy w zakresie zapewniania jakości

w szkolnictwie wyższym (2006/143/WE) (Dz. U. UE.L.06.64.60, 04.03.2006), w którym zachęcały wszystkie instytucje szkolnictwa wyższego działające na terytorium państw członkowskich, do wprowadzenia lub opracowania rygorystycznych wewnętrznych systemów zapewniania jakości, zgodnie z normami i wytycznymi dla zapewnienia jakości w europejskim obszarze szkolnictwa wyższego, przyjętymi w Bergen w kontekście procesu bolońskiego. W zaleceniu zachęcono także do niezależności w ocenach jakości nauczania oraz do rozwijania współpracy, w szczególności w celu budowania zaufania i uznawania ocen zapewniania jakości, a przez to przyczyniania się do uznawania kwalifikacji w celu podejmowania studiów lub pracy w innym kraju.

Rozwój systemów kształcenia, w szczególności kształcenia zawodowego wstępnego i ustawicznego, jak również szkolenie młodzieży i dorosłych, w tym szczególnie szkolenie w zakresie zarządzania jest celem działania Europejskiej Fundacji Kształcenia, ustanowionej rozporządzeniem Rady (EWG) NR 1360/90 z dnia 7 maja 1990 r. ustanawiające Europejską Fundację Kształcenia (Dz.U.U.E.L.90.131.1, 23.05.1990), a także zadaniem Europejskiego Centrum Rozwoju Szkolenia Zawodowego, ustanowionego rozporządzeniem Rady (EWG) NR 337/75 z dnia 10 lutego 1975 r. ustanawiające Europejskie Centrum Rozwoju Szkolenia Zawodowego (Dz. U. UE.L.75.39.1, 13.02.1975)

Polski system edukacji

Ustawodawstwo polskie, konstruujące system edukacji w Polsce (ustawodawstwo edukacyjne), obejmuje postanowienia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. nr 78 poz. 483), ustaw i przepisów wykonawczych do ustaw. Do podstawowych ustaw w tym zakresie należą:

1. ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tj. Dz. U. z 2004 r., nr 256 poz. 2572, z późn. zm.),
2. ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. nr 164 poz. 1365, z późn. zm.),
3. ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65 poz. 595),
4. ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (tj. Dz. U. z 2006 r. nr 97 poz. 674, z późn. zm.).

Ustawodawstwo to gwarantuje prawo do nauki, realizowane według zasad przyjętych w prawodawstwie międzynarodowych, choć z pewnymi odmiennosciami. Odmienności te dotyczą przede wszystkim zasady obowiązkowości nauki, gdzie obowiązek nauki został rozciągnięty na okres do 18 roku życia i jest realizowany poprzez obowiązek szkolny w zakresie nauki w szkole podstawowej i w gimnazjum publicznych lub w takich szkołach niepublicznych, ale o uprawnieniach szkół publicznych, natomiast po ukończeniu gimnazjum realizowany poprzez obowiązek nauki w publicznej lub niepublicznej szkole ponadgimnazjalnej, ale także w formach pozaszkolnych realizowanych w placówkach publicznych i niepublicznych, w ramach działalności oświatowej prowadzonej przez osoby prawne lub fizyczne podejmowanej na zasadach określonych w przepisach o działalności gospodarczej jak również poprzez przygotowanie zawodowe u pracodawcy.

Zasada bezpłatności nauczania obejmuje w Polsce nauczanie publiczne, niezależnie od poziomu. Oznacza to tyle, że tak nauczanie na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum, jak i nauczanie w publicznych szkołach ponadgimnazjalnych i wyższych. Dotyczy to także publicznych studiów doktoranckich. Jednakże, zgodnie z art. 70 ust. 2 Konstytucji RP, ustawa może dopuścić świadczenie niektórych usług edukacyjnych przez publiczne szkoły wyższe za odpłatnością. Ustawodawstwo polskie rozwija zasadę wolności nauczania wskazując, że prawo do zakładania i prowadzenia różnych form nauczania mają samorząd terytorialny, administracja rządowa, osoby prawne oraz osoby fizyczne. Wśród form nauczania ustawodawca wskazuje szkoły podstawowe, gimnazjalne, ponadgimnazjalne i wyższe oraz zakłady wychowawcze, a także pozaszkolne formy nauczania.

Wśród innych, istotnych zasad, według których realizowane jest prawo do nauki należy wymienić przede wszystkim zasadę standardu prawnego w zakresie warunków zakładania i działalności szkół niepublicznych, wspartą obowiązkiem współdziałania władz publicznych w ich finansowaniu oraz nadzorem pedagogicznym nad szkołami i zakładami wychowawczymi. Inną podstawową zasadą realizacji prawa do nauki jest zasada dokumentowania działalności edukacyjnej, przejawiająca się w obowiązku wydawania uczestnikom procesów edukacyjnych odpowiednich dyplomów, świadectw i zaświadczeń, spełniających wymogi formalne, określone przepisami prawa, przy czym dokumenty wystawiane przez szkoły publiczne, szkoły niepubliczne o uprawnieniach szkoły publicznej, uprawnione placówki kształcenia ustawicznego i placówki kształcenia praktycznego, zakłady kształcenia nauczycieli i okręgowe komisje egzaminacyjne są dokumentami urzędowymi.

W dziedzinie edukacji, istotnym aspektem akcesji Polski do Unii Europejskiej było (i pozostaje) wdrożenie w Polsce idei społeczeństwa opartego na wiedzy, realizowanej poprzez koncepcję uczenia się przez całe życie, zapoczątkowane ustaleniami dokonanyymi w trakcie negocjacji akcesyjnych. W ramach tych ustaleń przyjęto, iż polscy nauczyciele uzupełnią wykształcenie do poziomu uniwersyteckiego do 2006 r., będą realizować koncepcję kształcenia ustawicznego oraz będą uczyć się języków obcych. Realizacja tych przedsięwzięć pozwala na podwyższenie kwalifikacji nauczycieli i na zapewnienie takiego poziomu wykształcenia, który umożliwi swobodnie podejmować pracę w szkołach na terenie Unii Europejskiej, gdyż w wyniku wzajemnych regulacji w zakresie uznawania dyplomów i kwalifikacji zawodowych oraz bogatej oferty szkoleń, polscy nauczyciele mogą być zatrudniani w krajach Unii. Swoboda przemieszczania się oznacza także prawo wyboru szkoły i szkoły wyższej. Koncepcja konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zdolnej do długofalowego, harmonijnego rozwoju, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz poprawę spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej z Unią Europejską na poziomie regionalnym i krajowym została przyjęta przez rząd polski w Narodowym Planie Rozwoju na lata 2004 – 2006, w Narodowej Strategii Spójności – Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013, a także w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. nr 227, poz. 1658, z późn. zm.).

W dokumentach tych przyjęto, że celem w dziedzinie edukacji jest zwiększanie poziomu zatrudnienia i wykształcenia, poprzez zwiększanie dostępu do wykształcenia na poziomie wyższym i średnim. Cel ten był i jest realizowany w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich (2004-2006) oraz w ramach

Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (2007-2013). Programy te służą rozwojowi edukacji i kształcenia ustawicznego, stanowiących podstawę kompleksowego rozwoju zasobów ludzkich poprawy jakości kapitału ludzkiego, a ich głównymi elementami jest zwiększenie poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych przez młodzież i dorosłych oraz podwyższanie efektywności i jakości działania systemu edukacji i kształcenia ustawicznego.

Głównym celem programów operacyjnych jest budowa otwartego, opartego na wiedzy społeczeństwa poprzez zapewnienie warunków do rozwoju zasobów ludzkich (poprawy jakości kapitału ludzkiego) w drodze kształcenia, szkolenia i pracy. W ramach programu realizowane są przede wszystkim priorytety dotyczące aktywnej polityki rynku pracy, integracji zawodowej i społecznej, oraz rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy. W szczególności poprzez przygotowanie społeczeństwa do funkcjonowania w systemie globalnej gospodarki rynkowej poprzez podniesienie poziomu jego wykształcenia wiążące się ze zwiększeniem uczestnictwa pracowników w edukacji ustawicznej, wyrównywaniem szans edukacji różnych grup społecznych oraz dostosowaniem oferty edukacyjnej szkół i podniesieniem jakości ustawicznego kształcenia zawodowego jak również optymalizacją rozwiązań systemowych w tym obszarze i rozwojem dialogu społecznego. Realizacja następuje poprzez dostosowanie oferty edukacyjnej szkół, uczelni i placówek kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy w celu lepszego dostępu do rynku pracy, edukacji na rzecz społeczeństwa informacyjnego, rozwoju poradnictwa i doradztwa zawodowego, podniesieniu jakości kształcenia i rozwoju systemu kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli i nauczycieli akademickich. Służyć temu ma m.in. wzmocnienie systemu edukacji ustawicznej osób dorosłych poprzez system akredytacji instytucji prowadzących kształcenie ustawiczne w formach pozaszkolnych, przyjęty w ustawie o systemie oświaty oraz w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tj. Dz. U. z 2008r., nr 69, poz. 415, z późn. zm.), a także rozwój kształcenia na odległość.

Przemiany systemu edukacji w Polsce, zakreślone w rządowych dokumentach strategicznych stanowią rozwinięcie reform podjętych w szczególności z początkiem roku szkolnego 1999/2000. Za podstawowe przesłanki reformy systemu edukacyjnego uznano wówczas brak zdolności adaptacyjnej ówczesnego systemu edukacji do tempa i zakresu przemian cywilizacyjnych i społecznych, kryzys roli wychowawczej szkoły wynikający z dominacji przekazywania informacji nad kreowaniem umiejętności i kształtowaniem osobowości, brak równości szans w dostępie do edukacji na każdym jej poziomie i niski wskaźnik procentowy młodzieży uzyskującej średnie i wyższe wykształcenie, a także konieczność dostosowania systemu edukacji do zapisów konstytucji oraz do reformy ustrojowej państwa, oraz konieczność dostosowania kształcenia zawodowego do zmieniających się potrzeb gospodarki rynkowej. Czynnikiem sprzyjającym przeprowadzeniu reformy począwszy od roku szkolnego 1999/2000 były negocjacje warunków integracji Polski z Unią Europejską, konieczność zmian wynikających z reformy ustrojowej państwa, a także niż demograficzny, populacji 6-7-latów, osiągający swe maksimum w latach 2001-2002. Za podstawowe cele reformy uznano zwiększenie i wyrównanie szans dostępu do edukacji na wszystkich jej poziomach, upowszechnienie kształcenia na poziomie średnim oraz wzrost liczby podejmujących studia wyższe. Ponadto wskazano na konieczność dokonania zmian

w proporcjach pomiędzy przekazem wiadomości, kształtowaniem umiejętności, a troską o rozwój osobowości. Reforma miała prowadzić do zwiększenia autonomii szkoły, podwyższenia jakości pracy nauczyciela oraz do poprawy sytuacji finansowej edukacji poprzez wzrost nakładów budżetowych oraz umożliwienie szkołom pozyskiwanie dochodów własnych. Zmianami objęto strukturę systemu edukacji od przedszkola do studiów doktoranckich, ustrój szkolny, a także sposoby administrowania i nadzorowania w edukacji, poprzez ich dostosowanie do nowego ustroju państwa. W ramach reformy systemu edukacji przyjęto istnienie standardów w zakresie podstaw programowych, w organizacji i metodach kształcenia, a także przyjęto niezależny od szkoły system i zasady oceniania i egzaminowania. Zmiany te służyć miały umożliwieniu przygotowywania się obywatela do funkcjonowania na rynku pracy, w warunkach gospodarki konkurencyjnej, w której zachodzą zmiany restrukturyzacyjne, wymagające nowych kwalifikacji zawodowych, a szerzej – nowych kompetencji zawodowych, umożliwiające podejmowanie nowych ról zawodowych (zawodów, funkcji). Określono na nowo status ekonomiczny, źródła i sposoby finansowania szkoły, określono wymogi kwalifikacyjne dla nauczycieli i powiązano je ze ścieżkami awansów oraz z systemem wynagradzania. Reformie poddano także szkolenie wyższe, przyjmując, w ramach ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, m.in. trójstopniowość wykształcenia wyższego (poziom licencjacki/inżynierski, poziom magisterski i poziom doktorski) oraz kategoryzację szkół wyższych.

Kształt systemu edukacyjnego w Polsce wyznaczają przepisy ustawodawstwa edukacyjnego, ale także dokumenty Unii Europejskiej oraz dokumenty określające strategię władz polskich w dziedzinie edukacji. Ze względu na konstytucyjną zasadę wolności nauczania, działalność edukacyjna może być prowadzona przez każdy podmiot, tak publiczny jak i niepubliczny. Obywatele i instytucje mają prawo zakładania szkół podstawowych, ponadpodstawowych i wyższych oraz zakładów wychowawczych a także prowadzenia pozaszkolnych form nauczania. w zakresie warunków zakładania i działalności szkół niepublicznych oraz udziału władz publicznych w ich finansowaniu, a także zasad nadzoru pedagogicznego nad szkołami i zakładami wychowawczymi, Konstytucja RP odsyła do ustawy, natomiast działalność edukacyjna w formach pozaszkolnych nie jest w żaden sposób ograniczona. Skutkiem tych postanowień system edukacji w Polsce można określić jako złożony, a jego strukturę prezentuję na rys. 1.

Jak uwidocznilem to na rys. 1, system edukacji można podzielić na dwa piony.

Do pierwszego z nich zaliczam jednostki organizacyjne prowadzące działalność edukacyjną w formach szkolnych, które mogą być zakładane i prowadzone w formie szkoły podstawowej i szkoły gimnazjalnej, co do których ustawodawca sformułował obowiązek szkolny w zakresie wykształcenia na poziomie podstawowym, w formie szkoły ponadgimnazjalnej, gdzie można wymienić zasadnicze szkoły zawodowe, oraz szkoły oferujące wykształcenie na poziomie średnim, takie jak licea i technika zawodowe, licea ogólnokształcące, czy szkoły pomaturalne i policealne.

RYSUNEK 1. SCHEMAT SYSTEMU EDUKACJI NARODOWEJ W POLSCE

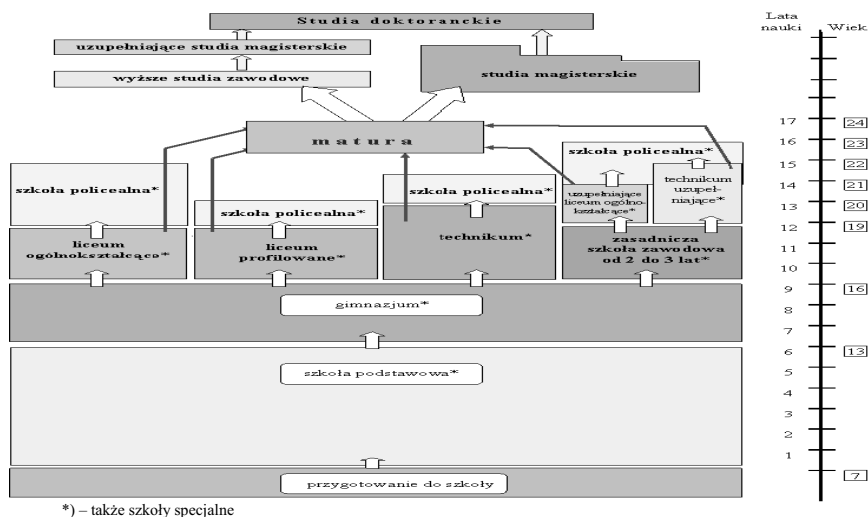
System jednostek edukacyjnych w Polsce			
Pion szkolny		Pion pozaszkolny	
Szkolnictwo wyższe	Oświata		Działalność edukacyjna jako działalność gospodarcza
nadzór: minister ds. szkolnictwa wyższego	nadzór: minister ds. oświaty i wychowania		nadzór: brak
nadzór dydaktyczny: wewnętrzny	nadzór pedagogiczny: zewnętrzny - kurator oświaty		nadzór pedagogiczny: brak
ewaluacja: wewnętrzna	ewaluacja: zewnętrzna		ewaluacja: brak lub wewnętrzna
uczelnie zawodowe	szkolnictwo oświatowe szkoły podstawowe gimnazja szkoły ponadgimnazjalne	placówki i ośrodki oświatowe	osoby fizyczne
uczelnie akademickie			firmy szkoleniowe
uczelnie resortowe			firmy doradcze
			organizacje pozarządowe
	przedszkola		pracodawcy

Źródło: Opracowanie własne

Ponadto w pionie tym funkcjonują szkoły wyższe zawodowe oferujące wykształcenie na poziomie wyższym zawodowym (licencjat/inżynier) oraz szkoły wyższe, które oferują wykształcenie wyższe na poziomie zawodowym a także na poziomie magisterskim. Pion ten określam mianem pionu szkolnego. Dla uproszczenia, w ramach pionu szkolnego prezentuję przedszkola, będące pozaszkolnymi jednostkami wychowawczymi, które jednak mogą realizować zadania nauczania w formie obowiązku przedszkolnego.

Schemat tego pionu prezentuje rys. 2.

RYSUNEK 2. SCHEMAT PIONU SZKOLNEGO W SYSTEMIE EDUKACJI

Źródło: www.menis.gov.pl z dnia 2003.09.19

Pion szkolny postrzegany jest także jako pion kształcenia formalnego, czyli systemowego kształcenia opartego na stałych pod względem czasu i treści nauki formach (klasy, stopnie, szkoły, programy i podręczniki)¹⁵. Takie podejście jest także skutkiem przyjętej przepisach prawa zasady, że tylko szkoły publiczne i szkoły niepubliczne o uprawnieniach szkoły publicznej oraz uprawnione placówki kształcenia ustawicznego i placówki kształcenia praktycznego, zakłady kształcenia nauczycieli oraz okręgowe komisje egzaminacyjne umożliwiają uzyskanie świadectw lub dyplomów państwowych, które są dokumentami urzędowymi.

Do drugiego pionu zaliczam jednostki organizacyjne prowadzące działalność w zakresie różnych form edukacji pozaszkolnej takich jak studia podyplomowe, kursy, seminaria, staże zawodowe, staże specjalizacyjne, praktyki zawodowe, samokształcenie kierowane i inne, jak również prowadzące działalność w zakresie różnych form edukacji umożliwiających uzyskanie i uzupełnienie wiedzy ogólnej lub umiejętności i kwalifikacji zawodowych, rozwijanie zainteresowań i uzdolnień, uzyskanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a także pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu. Ustawodawca rozstrzygnął, że obowiązek nauki po ukończeniu gimnazjum spełnia się przez uczęszczanie do publicznej lub niepublicznej szkoły ponadgimnazjalnej albo w formach pozaszkolnych realizowanych w placówkach publicznych i niepublicznych lub realizowanych w ramach działalności oświatowej prowadzonej przez osoby prawne lub fizyczne podejmowanej na zasadach określonych w przepisach o działalności gospodarczej. W szczególności jest to ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. nr 173, poz. 1807, z późn. zm.), która uznaje za działalność gospodarczą zarobkową działalność wytwórczą, handlową, budowlaną, usługową oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i eksploatację zasobów naturalnych, wykonywaną w sposób zorganizowany i ciągły, która uznaje, że podejmowanie i wykonywanie działalności gospodarczej jest wolne dla każdego na równych prawach, z zachowaniem warunków określonych przepisami prawa, i która uprawnia do prowadzenia działalności gospodarczej osoby fizyczne, osoby prawne oraz niemające osobowości prawnej spółki prawa handlowego, jeżeli zawodowo, we własnym imieniu podejmują i wykonują działalność gospodarczą. Działalności gospodarczą regulują także przepisy innych ustaw¹⁶. Obowiązek nauki po ukończeniu gimnazjum może być także realizowany poprzez przygotowanie zawodowe

---

¹⁵ Okoń W., Słownik pedagogiczny. PWN, Warszawa 1992 r.

¹⁶ W szczególności są to:

1. Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych. (Dz. U. nr 94 poz. 1037, z późn. zm.), która w szczególności określa zasady tworzenia i zarządzania spółek jawnych, partnerskich, komandytowych, komandytowo-akcyjnych, z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnych, pozostawiając im swobodę w określeniu przedmiotu swojej działalności
2. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. nr 16 poz. 93, z późn. zm.), powoływana dalej jako kodeks cywilny, która formułuje w szczególności zasady zawierania i wykonywania umów.
3. Ustawa z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle (Dz. U. z 2002 r. nr 112, poz. 979, z późn. zm.), ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o organizacjach pracodawców (Dz. U. nr 55 poz. 235, z późn. zm.), ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo stowarzyszeniach (tj. Dz. U. z 2001 r. nr 79 poz. 855), ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (tj. Dz. U. z 2001 r. nr 79 poz. 854, z późn. zm.), ustawa z dnia 30 maja 1989 r. o izbach gospodarczych (Dz. U. nr 35 poz. 195, z późn. zm.), ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (tj. Dz. U. z 1991 r. nr 46 poz. 203, z późn. zm.) i inne, które to ustawy określają zasady tworzenia organizacji zawodowych i społecznych (izb, stowarzyszeń, fundacji itp.) oraz uprawniają je do prowadzenia działalności gospodarczej

u pracodawcy. Ten pion edukacji postrzegany bywa jako kształcenie nieformalne, definiowane jako świadoma i zorganizowana działalność kształcąca - wychowująca prowadzona poza ustanowionym formalnym systemem szkolnym, umożliwiająca określonej grupie uczestników osiągnięcie założonych celów kształcenia¹⁷, choć z tym podejściem zgodzić się nie mogę. Nauczanie w pionie pozaszkolnym realizowane może być przez podmioty, które zgłosiły swoją działalność do ewidencji szkół i placówek niepublicznych, prowadzonej przez właściwy szczebel samorządu terytorialnego, a także przez podmioty prowadzące działalność gospodarczą w dziedzinie edukacji w obu tych przypadkach, podmioty realizujące przedsięwzięcia w dziedzinie edukacji są zobowiązane do dokumentowania tej działalności, do wydawania uczestnikom procesów edukacyjnych odpowiednich dyplomów, świadectw i zaświadczeń, a zasady ich wydawania i ich wzory są określone przepisami prawa.¹⁸ Jest to, w moim przekonaniu, system kształcenia formalnego, choć dokumenty stwierdzające uzyskane kwalifikacje w tym systemie nie są dokumentami urzędowymi, za wyjątkiem dokumentów wydawanych przez państwowe komisje egzaminacyjne.

Rozwój pozaszkolnego pionu edukacyjnego, w szczególności w części podlegającej przepisom o działalności gospodarczej, wynikał i wynika w dużej mierze z transformacji gospodarki polskiej lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Przyjęto, że zakres i jakość oferty pozaszkolnych form edukacji będzie poddana grze konkurencyjnej na rynku wolnym, kształtowanym potrzebami i popytem zamawiających usługi edukacyjne. Rynek usług w zakresie pozaszkolnych form edukacyjnych w przeważającej części tworzą podmioty oferujące kursy (szkolenia, itp.) według zawodów/specjalności, ale także wiele szkoleń prowadzi ośrodki zorganizowane według branż, często związane z formalnym systemem szkolnym lub o tradycjach upowszechniania wiedzy, nie tylko zawodowej, jak szkoły i szkoły wyższe, publiczne centra kształcenia ustawicznego i praktycznego, niektóre stowarzyszenia oświatowe (m.in. Zakłady Doskonalenia Zawodowego, Związek Rzemiosła Polskiego, pałcówki Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, tzw. Uniwersytety Ludowe itp.).¹⁹ Kursy zawodowe lub podnoszące kwalifikacje uniwersalne prowadzone są także przez liczne firmy szkoleniowe, zorganizowane i działające jako przedsiębiorcy - osoby fizyczne lub jako przedsiębiorcy - spółki prawa handlowego. Ofertę tego rynku uzupełniają liczne stowarzyszenia i fundacje oraz pracodawcy, zasadniczo realizujący usługi edukacyjne dla potrzeb własnych lub dla potrzeb związków gospodarczych, w których uczestniczą.

Badanie, stwierdzanie i dokumentowanie jakości w edukacji polskiej

Kwestia rozwijania jakości w dziedzinie edukacji znalazła swoje miejsce już we wspólnym dokumencie Polski i Unii Europejskiej, przyjętym w styczniu 2001 r., Wspólna Ocena Założeń Polskiej Polityki Zatrudnienia (Joint Assessment of Employment Priorities in Poland – JAP). Choć dokument ten koncentrował się na podstawowych wyzwaniach w dziedzinie zatrudnienia, to problematyka edukacji i jej jakości znalazła tam swoje miejsce, głównie ze względu na swój wspierający charakter.

¹⁷ Okoń W., Słownik pedagogiczny. PWN, Warszawa 1992 r.

¹⁸ Patrz rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej oraz Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 12 października 1993 r. w sprawie zasad i warunków podnoszenia kwalifikacji zawodowych i wykształcenia ogólnego dorosłych (Dz. U. nr 103 poz.472, z późn. zm.).

¹⁹ Por. Statystyka instytucji szkolenia kursowego w GUS Oświata i wychowanie 19997/98 i 2000/2001.

Kwestia jakości edukacji jest także podnoszona we wszystkich dokumentach Unii Europejskiej dotyczących Strategii Lizbońskiej i jej realizacji. Na bazie tych dokumentów uznaje, że do podstawowych priorytetów z zakresu jakości edukacji należą przedsięwzięcia nakierowane na podniesienie poziomu wykształcenia osób dorosłych, oraz rozszerzenie zakresu kształcenia ustawicznego, z uwzględnieniem standardów egzaminacyjnych oraz struktur i kadr dla przeprowadzania zewnętrznych egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe, a także akredytacji placówek prowadzących kształcenie w formach pozaszkolnych.

Kwestia jakości kształcenia, w szczególności kształcenia ustawicznego, pojmowanego jako kształcenie, doksztalcanie i doskonalenie w formach szkolnych i pozaszkolnych, umożliwiające rozwój osobowości oraz zdobywanie wiedzy, kształtowanie umiejętności i rozwój uzdolnień, w szczególności z uwzględnieniem wymogów rynku pracy, została podniesiona także w Strategii rozwoju kształcenia ustawicznego do roku 2010, przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 8 lipca 2003 r.²⁰. W Strategii przyjęto, że celem strategicznym rozwoju procesu kształcenia ustawicznego i uczenia się w ciągu całego życia jest wspomaganie i ukierunkowanie rozwoju osobowości, stymulowanie innowacyjności i kreatywności człowieka, a jego realizacja ma się opierać m.in. na podnoszeniu jakości kształcenia ustawicznego poprzez:

- doskonalenie kompetencji²¹ kadry nauczającej, w tym tych, które pozwalają realizować ideę uczenia się przez całe życie,
- systematyczne aktualizowanie treści kształcenia i dostosowywanie ich do potrzeb społeczno-gospodarczych i oczekiwań indywidualnych,
- upowszechnienie technologii informatycznych i kultury technologicznej, nauczania języków obcych, kształtowanie podstawowych kompetencji, postaw przedsiębiorczych i zasad funkcjonowania w społeczeństwie, także wśród osób dorosłych,
- wprowadzanie innowacyjnych metod nauczania i uczenia się, w tym wykorzystujących nowoczesne technologie teleinformatyczne,
- upowszechnianie środków dydaktycznych podnoszących efektywność kształcenia i stymulujących rozwój zainteresowań słuchaczy,
- rozwój systemów egzaminowania, potwierdzania i uznawania kwalifikacji uzyskanych w formach szkolnych i pozaszkolnych, a także w sposób nieformalny z uwzględnieniem samokształcenia i doświadczenia nabytego w procesie pracy,
- ustanowienie standardów kwalifikacji zawodowych jako jednego z elementów zapewnienia jakości w kształceniu ustawicznym,
- wprowadzenie standardów edukacyjnych (program, baza, kadra) wynikających ze standardów kwalifikacji zawodowych,

---

²⁰ www.menis.gov.pl z dnia 2003.09.15, nadal aktualna:

http://www1.men.gov.pl/ksztzaw/strategia/strat_ust.php z dnia 2008-10-23

²¹ Pojęcie „kompetencji” może być, w moim przekonaniu, rozumiane zasadniczo na dwa sposoby:

1) jako uprawnienie, pełnomocnictwo do wykonywania określonej funkcji, i tak jest stosowane np. w przypadku formułowania uprawnień kuratora oświaty

2) jako zespół postaw, uzdolnień, wiedzy, umiejętności i doświadczenia, i w tym znaczeniu będzie używane wszędzie tam, gdzie będzie mowa o realizacji usługi edukacyjnej przez personel edukacyjny wobec jej odbiorcy

- stworzenie systemu akredytacji instytucji prowadzących kształcenie ustawiczne w formach pozaszkolnych, przy założeniu dobrowolności poddania się postępowaniu akredytacyjnemu,
- wzmocnienie skuteczności nadzoru pedagogicznego nad placówkami oświatowymi prowadzącymi kształcenie ustawiczne,
- prowadzenie badań naukowych służących poprawie jakości kształcenia ustawicznego.

Jakość w edukacji może zostać zapewniona poprzez przejrzystość, porównywalność i kompatybilność procedur nauczania, programów nauczania, kwalifikacji osób nauczających oraz uznawalność kwalifikacji w kontekście ponadkrajowego obszaru wiedzy. Prowadzi to do wniosku, iż badanie, stwierdzanie i dokumentowanie jakości w dziedzinie edukacji powinno być realizowane na czterech obszarach działalności edukacyjnej.

Po pierwsze, badanie, stwierdzanie i dokumentowanie jakości powinno obejmować podmioty oferujące i realizujące usługi edukacyjne, gdzie przedmiotem oceny powinny być struktury, podział odpowiedzialności, procedury, procesy i zasoby służące realizacji działalności edukacyjnej (system jakości).

Po drugie, badanie, stwierdzanie i dokumentowanie jakości powinno obejmować programy nauczania, gdzie przedmiotem oceny powinny być cele, treści, metody i narzędzia nauczania odnoszone do przyjętych w tym względzie standardów.

Po trzecie, badanie, stwierdzanie i dokumentowanie jakości powinno obejmować personel edukacyjny (nauczający), gdzie przedmiotem oceny powinny być kompetencje edukacyjne osób trudniących się nauczaniem i wychowywaniem innych.

Po czwarte, badanie, stwierdzanie i dokumentowanie jakości powinno obejmować usługę, jako wytwór kreowany przez podmioty prowadzące działalność w dziedzinie edukacji i ich personel, gdzie przedmiotem oceny powinny być kompetencje uzyskane lub rozwinięte przez uczestników procesów edukacyjnych, jako odbiorców usług edukacyjnych. Tu także cechy oferowanych usług powinny być odnoszone do przyjętych standardów kompetencji zawodowych, w szczególności w drodze sprawdzianów (egzaminów) realizowanych przez podmioty i w procedurach niezależnych od oferentów usług edukacyjnych.

Badanie, stwierdzanie i dokumentowanie jakości w dziedzinie edukacji, realizowane na wszystkich czterech wskazanych obszarach, może być prowadzone w dwóch aspektach. Pierwszy z tych aspektów wynika z norm prawnych określonych w ustawodawstwie edukacyjnym, które formułują standardy tworzenia usługodawców, standardy zarządzania takimi podmiotami i standardy realizacji przedmiotu ich działalności. Przyjmuję, że w tym aspekcie przedmiotem badania, stwierdzania i dokumentowania jest jakość oparta na standardzie prawnym. Jednakże dostrzegam różnice występujące w pionie szkolnym i pozaszkolnym, i dalej - pewne odmienności dotyczące podgrup występujących w obu tych pionach. W pionie szkolnym odmiennie zasady dotyczą funkcjonowania szkół wyższych, w tym wyższych szkół zawodowych oraz pozostałych szkół, natomiast w pionie pozaszkolnym odmiennie zasady dotyczą tych podmiotów, które realizują usługi edukacyjne po ich uprzednim zgłoszeniu do ewidencji szkół i placówek niepublicznych i w zakresie objętym zgłoszeniem oraz tych podmiotów, które realizują usługi edukacyjne bez takiego zgłoszenia,

w oparciu o przepisy dotyczące działalności gospodarczej. Standardy ustanawiane są przez prawodawcę w ustawach i rozporządzeniach wykonawczych do ustaw, jednakże podlegają uprzedniemu opiniowaniu z organami lub organizacjami społeczno-zawodowymi funkcjonującymi w dziedzinie edukacji. Organami takimi są rady szkolnictwa wyższego i krajowa rada oświatowa, a dla szkół poddanych nadzorowi kuratora oświaty, także rady oświatowe działające przy jednostkach samorządu terytorialnego i rady działające w poszczególnych szkołach. Opiniodawczymi organizacjami zawodowymi są organizacje związkowe, reprezentatywne w rozumieniu ustawy z dnia 6 lipca 2001 r. o Trójstronnej Komisji do Spraw Społeczno-Gospodarczych i wojewódzkich komisjach dialogu społecznego (Dz. U. nr 100, poz. 1080, z późn. zm.), które mają prawo opiniowania założeń i projektów aktów prawnych w zakresie objętym zadaniami związków zawodowych. W praktyce akty prawne funkcjonujące w dziedzinie edukacji są opiniowane przez związki zawodowe, reprezentujące nauczycieli akademickich, zatrudnionych w szkołach wyższych dla aktów dotyczących szkolnictwa wyższego oraz przez związki zawodowe, reprezentujące nauczycieli, zatrudnionych w szkołach oświatowych dla aktów dotyczących tego szkolnictwa. Pracownicy zatrudnieni w organizacjach prowadzących działalność gospodarczą w dziedzinie edukacji nie mają swojej specyficznej reprezentacji zawodowej, a ich interesy chronione są w zasadzie przez organizacje związkowe, będące członkami Komisji Trójstronnej. Opiniodawczymi organizacjami są także organizacje pracodawców, utworzone i działające na podstawie ustawy o organizacjach pracodawców. Dla szkolnictwa wyższego organem opiniodawczym w zakresie projektów aktów normatywnych dotyczących uczelni jest Państwowa Komisja Akredytacyjna. Drugi z tych aspektów wynika z istnienia bądź nie istnienia Polskiej Normy zawierającej kryteria badania, stwierdzania i dokumentowania jakości w dziedzinie edukacji. Tu różnice pomiędzy pionami w zasadzie nie występują.

Badanie, stwierdzanie i dokumentowanie jakości w systemie edukacji może, choć, w moim przekonaniu, nie powinno, być przeprowadzane rozłącznie dla standardów prawnych i dla poszczególnych obszarów działalności edukacyjnej (system jakości, programy nauczania, personel i wytwór). Kompleksowe podejście do jakości w systemie edukacji pozwala na przyjęcie, że standardy zarządzania organizacjami edukacyjnymi i standardy kwalifikacji i odpowiadające im standardy minimów programowych, określane tak w aktach normatywnych jak i w Polskich Normach, powinny stanowić podstawę dla jakości oferowanej usługi edukacyjnej, osiąganego wskutek działalności personelu edukacyjnego.

Standardy zarządzania, kwalifikacji i programu nauczania oznaczają, że organizacja edukacyjna posiada dokumentację określającą strukturę organizacyjną i przydział zadań i odpowiedzialności poszczególnym jej elementom, że posiada dokumentację określającą procedury postępowania w zakresie wytwarzania i realizacji usług edukacyjnych, że posiada dokumentację określającą, co najmniej, minimalne zakresy oferowanej wiedzy i umiejętności w odniesieniu do wymogów kwalifikacyjnych. Jednakże nie uważam, że spełnianie tych standardów jest wystarczające dla uznania, że spełnione są także standardy jakości. W moim przekonaniu, wysoka jakość nauczania może zostać zapewniona przez komplementarne stosowanie obu filarów oceny jakości we wszystkich jednostkach systemu edukacji.

Literatura

1. Decyzja nr 1720/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 listopada 2006 r. ustanawiająca program działań w zakresie uczenia się przez całe życie (Dz. U. UE L327/45—68, 24.11.2006)
2. Decyzja nr 2241/2004/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 grudnia 2004 r. w sprawie jednolitych ram wspólnotowych dla przejrzystości kwalifikacji i kompetencji (Europass) (Dz. U. UE L390/6—20, 31.12.2004)
3. Decyzja Rady z dnia 16 lipca 1985 r. w sprawie porównywalności kwalifikacji wynikających z kształcenia zawodowego między Państwami Członkowskimi Wspólnoty Europejskiej (Dz. U. UE L199/56—59, 31.07.1985)
4. Edukacja w Europie: różne systemy kształcenia i szkolenia - wspólne cele do roku 2010, Komisja Europejska Dyrektoriat Generalny ds. Edukacji i Kultury, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji ISBN 83-87716-22-7, Warszawa 2003, tłumaczenie Kolanowska E., z oryginału angielskiego: Education and training in Europe: diverse systems, shared goals for 2010, Luksemburg: Biuro Urzędowych Publikacji Wspólnot Europejskich, 2002., ISBN 92-894-3682-4.
5. Europejska karta społeczna, sporządzona w Turynie dnia 18 października 1961 r. (Dz. U. z 1999 r. nr 8 poz. 67)
6. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (2007/C 303/01 - Dz. U. UE C303/1, 14.12.2007)
7. Konkluzje Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich zgromadzonych w Radzie na temat roli rozwoju umiejętności i kompetencji w realizacji celów Strategii Lizbońskiej (Dz. U. UE C 292 , 24/11/2005 P. 0003 – 0004)
8. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. nr 78 poz. 483)
9. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. nr 120 poz. 526, z późn. zm.)
10. Konwencja w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty, sporządzonej w Paryżu dnia 15 grudnia 1960 r. (Dz. U. z 1964 r. nr 40 poz. 268)
11. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (Dz. U. z 1977 r. nr 38 poz. 169),
12. Narodowa Strategia Spójności – Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013
13. Narodowy Plan Rozwoju na lata 2004 – 2006
14. Okoń W., Słownik pedagogiczny. PWN, Warszawa 1992 r.
15. Polska i Unia wobec wyzwań globalizacji, Biała księga 2006, Polskie Forum Strategii Lizbońskiej, red. J.Szomburg, Instytut Badań Nad Gospodarką Rynkową, Warszawa-Gdańsk 2006
16. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, przyjęta 10 grudnia 1948 r przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych
17. Program Operacyjny Kapitał Ludzki (2007-2013)
18. Rezolucja Parlamentu Europejskiego 2004/22272(INI)
19. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2005-0384+0+DOC+XML+V0//PL&language=PL> z dnia 2008.10.20.
20. Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie realizacji wspólnotowego programu lizbońskiego: badania naukowe i innowacje jako inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia: wspólna koncepcja (2006/2005(INI)),
21. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0301+0+DOC+XML+V0//PL&language=PL> z dnia 2008.10.20

22. Rozporządzenie (we) nr 1081/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1784/1999 (Dz. U. UE L.210/12, 31.07.2006)
23. Rozporządzenie (WE) nr 1552/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 r. w sprawie statystyk dotyczących kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach (Dz. U. UEL255/1-5, 30.09.2005)
24. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej oraz Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 12 października 1993 r. w sprawie zasad i warunków podnoszenia kwalifikacji zawodowych i wykształcenia ogólnego dorosłych (Dz. U. nr 103 poz.472, z późn. zm.)
25. Rozporządzenie Rady (EWG) NR 1360/90 z dnia 7 maja 1990 r. ustanawiające Europejską Fundację Kształcenia (Dz.U.UE.L.90.131.1, 23.05.1990)
26. Rozporządzenie Rady (EWG) NR 337/75 z dnia 10 lutego 1975 r. ustanawiające Europejskie Centrum Rozwoju Szkolenia Zawodowego (Dz. U. UE.L.75.39.1, 13.02.1975)
27. Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich (2004-2006)
28. Skuteczne inwestowanie w edukację; imperatyw dla Europy, Komunikat Komisji Wspólnot Europejskich, Bruksela 2003, tłum. i publik. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2003
29. Statystyka instytucji szkolenia kursowego w GUS Oświata i wychowanie 1999/98 i 2000/2001.
30. Strategia lizbońska, Droga do sukcesu zjednoczonej Europy, opr.zbiorowe, Departament Analiz Społecznych i Ekonomicznych Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej
31. Strategia rozwoju kształcenia ustawicznego do roku 2010, przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 8 lipca 2003 r.
32. Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, wersja skonsolidowana (Dz. U. UE, C115/47, 09.05.2008)
33. Traktat o Unii Europejskiej, wersja skonsolidowana (Dz. U. UE c115/13, 09.05.2008)
34. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. nr 173, poz. 1807, z późn. zm.)
35. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tj. Dz. U. z 2008r., nr 69, poz. 415, z późn. zm.)
36. Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65 poz. 595),
37. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (tj. Dz. U. z 2006 r. nr 97 poz. 674, z późn. zm.).
38. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. nr 164 poz. 1365, z późn. zm.),
39. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tj. Dz. U. z 2004 r., nr 256 poz. 2572, z późn. zm.),
40. Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. nr 227, poz. 1658, z późn. zm.).
41. Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o Trójstronnej Komisji do Spraw Społeczno-Gospodarczych i wojewódzkich komisjach dialogu społecznego (Dz. U. nr 100, poz. 1080, z późn. zm.)
42. Wspólna Ocena Założeń Polskiej Polityki Zatrudnienia (Joint Assessment of Employment Priorities in Poland – JAP, dokument Polski i Unii Europejskiej, przyjęty w styczniu 2001 r.,
43. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lutego 2001 r. w sprawie współpracy europejskiej przy ocenie jakości edukacji szkolnej (2001/166/WE) Dz. U. UE.L.01.60.51, 01.03.2001

44. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 lutego 2006 r. w sprawie dalszej europejskiej współpracy w zakresie zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (2006/143/WE) (Dz. U. UE.L.06.64.60, 04.03.2006)
45. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (Dz. U. UE C111/1—7, 06.05.2008)
46. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (Dz. U. UE C111/1—7, 06.05.2008)

Summary

International legal documents are appointing the right to education, as one of essential legal rights of the man and the citizen. Using this law should be assured, free from the discrimination and it should enable the effective participation in the free society for everyone. Rights to education should be essential aspects of the realization: an availability, an identical level and a quality are leveling teachings. The right to education should serve the full development of the human personality, in the fullest scope for development of talents and intellectual and physical abilities, in particular for preparing the individual and for her self-preparing to perform the professional role, the job, the function. Such forming the educational system, as well as the system of the labour market is necessary for achieving such a purpose so that achieve the ability to perform the professional role (of the job, the function) could be realized in every lifespan of the individual.

The development of the accessibility to the education and contributing to achieving the education by the high-grade and educating professional as well as of the bloom of cultures of member states became tasks of the European Union. The education, and its quality, was recognized as the crucial issue for the harmonious social-economic development of societies and states, for the assurance so that the economy of the European Union became most competitive and dynamic with economy in the world - with the economy based on the knowledge, and the society became the society of the knowledge. Achieving the high of educations was recognised as fundamental purposes of the development of the educational systems of member states this way, so that it can constitute the model for entire world in terms of qualities and the social usefulness, assuring of compatibility of the educational systems, enabling free choice of educating places for citizens, and then of work. They are supposed to offer purposes it: the standardization of teaching professional, the comparability competence for the high-grade, the possibility of developing professional competence by the entire life. These purposes can be realized thanks to union strategies, programs and means, in particular thanks to funds of the European Social Fund.

Polish educational system is guaranteeing realizing the right to education according to principles determined on the basis of regulations of the law, what is supposed to provide with the identical availability, the identical level and the identical quality. Educating can be realized in the developed school system, agreed with the standards system of European Union and in organizational units, offering training forms of long life learning. The quality in the Polish education should be assured through the transparency, the comparability and the compatibility of teaching procedures, school curricula, classifications teaching persons and recognizing of competence in the context of the more than domestic area of knowledge. The conclusion is, that research, claiming and documenting qualities in the field of the education should be realized in four areas of the educational activity: the system of managing the educational unit, school curricula, the educational staff (teaching), quality of personal and professional competence get in the system. The system of the assessment was based by the quality of teaching in Poland on two

pillars. From them a standard of teaching the quality is first, definite with regulations of the law which is applicable above all in the school system. Of them a standard of teaching the quality is second, determined with Polish Norm System or environmental models, and which is applicable above all in the training system. In my belief, the best quality of the teaching can be guaranteed by complementary applying both pillars of the assessment of the quality in all unit of an educational system.

Informacje o autorze

dr Ryszard Jurkowski
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
Wydział Nauk Ekonomicznych
Katedra Polityki Agrarnej i Marketingu
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
e-mail: ryszard_jurkowski@sggw.pl

